

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ

ΧV
Πανελλαδικός
Μαθητικός
Διαγωνισμός
Φιλοσοφικού
Δοκιμίου

ΤΕΥΧΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ

Η Φιλοσοφία στην Εκπαίδευση 2026
3-4 Απριλίου 2026

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Α: Θέματα διαμεσολάβησης της Φιλοσοφικής Σκέψης
στην ελληνική Μέση Εκπαίδευση

ΣΥΝΕΔΡΙΑ Β: Φιλοσοφικές θεωρήσεις του έρωτα

Πάτρα, Απρίλιος 2026

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ΤΟ ΝΕΟ ΜΑΘΗΜΑ ΗΘΙΚΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Στέλιος Βιρβιδάκης, Ομ. Καθηγητής Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

svirvid@phs.uoa.gr

Εφαρμόζοντας αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, το Υπουργείο Παιδείας αποφάσισε πριν από δύο χρόνια την εισαγωγή στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ενός μαθήματος ηθικής το οποίο θα προσφέρεται σε μαθητές και μαθήτριες που επιθυμούν να εξαιρεθούν από την υποχρέωση παρακολούθησης του μαθήματος των Θρησκευτικών. Το προτεινόμενο εναλλακτικό μάθημα θεωρείται ισότιμο με τα Θρησκευτικά και θα διδάσκεται από την τρίτη τάξη του Δημοτικού μέχρι και την τρίτη Λυκείου. Στην παρουσίασή μου θα συνοψίσω τις κεντρικές ιδέες και τους θεματικούς άξονες του φιλοσοφικού αυτού μαθήματος, το Πρόγραμμα Σπουδών του οποίου έχει ήδη εκπονηθεί και εγκριθεί από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Μεταξύ άλλων, θα προσπαθήσω να απαντήσω και σε ορισμένες απορίες και επιφυλάξεις και να αντικρούσω ενστάσεις για το μάθημα προερχόμενες από διαφορετικές κατευθύνσεις.

Στην ιστοσελίδα είναι αναρτημένο και σχετικό υλικό (αποφάσεις Συμβουλίου Επικρατείας, Δημοσιεύματα στον τύπο κλπ.)

Ο ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στέλιος Βιρβιδάκης, Ομ. Καθηγητής Φιλοσοφίας ΕΚΠΑ

svirvid@phs.uoa.gr

Προσπαθώντας να κατανοήσουν τον έρωτα, στις διάφορες μορφές και εκφάνσεις του, οι φιλόσοφοι δεν αργούν να συνειδητοποιήσουν την ανεπάρκεια των αφηρημένων εννοιολογικών τους αναλύσεων και των ορθολογικών, επιχει-

ρηματολογικών τους στρατηγικών. Και οι φαινομενολογικές προσεγγίσεις τις οποίες συχνά υιοθετούν δεν μπορούν να τελεσφορήσουν χωρίς την αξιοποίηση του κατάλληλου βιωματικού υλικού που αντλείται από ένα ευρύ φάσμα εμπειριών. Εδώ, η φιλοσοφία χρειάζεται να εγκαταλείψει σε κάποιο βαθμό την αυστηρή διανοητική της πειθαρχία, στρεφόμενη στις τέχνες και ιδιαίτερα στη λογοτεχνία, οι οποίες καθιστούν δυνατό τον αναστοχασμό μέσα από διαφορετικούς εκφραστικούς τρόπους, όπως, εικόνες, μεταφορές και άλλα σχήματα λόγου, ήχους, σύμβολα και αλληγορίες. Στην εργασία αυτή εξετάζεται η ανάδειξη της θεματικής ποικίλων εκδηλώσεων της ερωτικής επιθυμίας και η σημασία της για τη νοηματοδότηση του βίου, κυρίως μέσα από λογοτεχνικά κείμενα, και πρόσφατες κριτικές και φιλοσοφικές τους αναγνώσεις, μεταξύ άλλων, του Τόμας Μαν, του Ρολάν Μπαρτ και της Μάρθας Νουσμπάουμ. Η συζήτησή μας εστιάζεται στον *Θάνατο στη Βενετία* του Μαν και στην μεταφορά του στον κινηματογράφο από τον Λουκίνο Βισκόντι.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΦΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΛΗΨΗ: ΎΨΕΙΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Βασιλική Δημουλά, Επίκ. Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ

Ο ΈΡΩΣ ΩΣ ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΣΟΤΗΣ/ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ Η ΕΦΕΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ

Μελίνα Μουζάλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμ. Φιλοσοφίας ΠΠ

mmouzala@upatras.gr

Η ανακοίνωση θα εστιάσει στον οντολογικό χαρακτήρα του Έρωτος, ο οποίος από την περίοδο της προπλατωνικής/προσωκρατικής φιλοσοφικής σκέψης παρουσιάζεται ήδη ως αιτιακή κοσμική δύναμις που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκδίπλωση των φυσικών φαινομένων, αλλά και σε ανθρωπολογικό επίπεδο, στον καθορισμό του τρόπου με τον οποίον ίσταται ο άνθρωπος απέναντι στους άλλους ανθρώπους, στον εαυτό του, στον κόσμο και στους θεούς. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στον διαμεσολαβητικό ρόλο του Έρωτος ανάμεσα στα οντολογικά επίπεδα

και τις οντολογικές βαθμίδες, καθώς και ανάμεσα στους γνωσιολογικούς αναβαθμούς, όπως αυτοί καθορίζονται σε σχέση με το άκρον άωτον της πορείας προς την γνώση, που σηματοδοτείται από την έλευση στο γνωσιακό στάδιο της σοφίας ή φιλοσοφίας. Μία σημαντική διάσταση που θα αναλυθεί είναι η αιτιακή σχέση του Έρωτος προς μια σειρά βουλητικών όρων και ενεργειών που οδηγούν στην διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης στάσεως προς το θείον στο πεδίο των εμψύχων όντων. Στην ανακοίνωση θα εξεταστούν όψεις του Έρωτος στην Προσωκρατική φιλοσοφία, στην Πλατωνική και Αριστοτελική φιλοσοφία (*Συμπόσιο, Περί ψυχής, Μετά τα φυσικά*), καθώς και στην πρόσληψη της κλασσικής φιλοσοφίας από σχολιαστές και φιλοσόφους της Ύστερης Αρχαιότητας και του Βυζαντίου που εντάσσονται στην πλατωνική και αριστοτελική παράδοση (Αλέξανδρος Αφροδισιεύς, Πρόκλος, Σιμπλίκιος, Ιωάννης Φιλόπονος, Θεόδωρος Μετοχίτης, Μιχαήλ Εφέσιος).

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

Σπύρος Ι. Ράγκος, Καθηγητής, Τμ. Φιλολογίας ΠΠ

rangos@upatras.gr

Η *Θεογονία* του Ησιόδου (τέλη 8ου αι. π.Χ.) είναι η παλαιότερη σωζόμενη προσπάθεια συστηματοποίησης των γενεαλογικών σχέσεων των θεών. Το έπος ξεκινάει με ένα εκτενές προοίμιο αφιερωμένο στις Μούσες και μια μικρή κοσμογονία με τρεις αρχέγονες θεότητες (Χάος, Γαία, Έρως), ελληνικές πρωτοτυπίες και τα δύο. Σπονδυλική στήλη του ποιήματος αποτελεί ο μύθος διαδοχής στην κυριαρχία του σύμπαντος με βασικούς πρωταγωνιστές τον Ουρανό, τον Κρόνο και τον Δία. Από τις τρεις αρχέγονες θεότητες, το μεν Χάος γεννά απογόνους που δίνουν το χωροχρονικό πλαίσιο δράσης των θεών, η δε Γαία εγκαινιάζει τον μύθο διαδοχής. Ο Έρως, ωστόσο, δεν μνημονεύεται διόλου στη συνέχεια του έπους. Ποιος είναι ο λόγος αυτής της σιωπής;

Έναν και πλέον αιώνα αργότερα (μέσα 6ου αι. π.Χ.), ο Φερεκύδης θεώρησε ότι ο Δίας μεταμορφώθηκε σε Έρωτα όταν δημιουργούσε τον κόσμο. Την ίδια περίπου εποχή,

ορφικές θεογονίες θεωρούσαν τον Έρωτα ως όψη του αμφίφυλου και πρωτότοκου (Πρωτόγονου) Φάνη που ξεπήδησε, φτερωτός και ολόλαμπρος, από ένα κοσμικό αυγό. Τι σήμαιναν αυτές οι μυθικές πρωτοτυπίες και πώς επηρέασαν, αν το έκαναν, το κοσμικό δίπολο της Φιλότητας και του Νείκουσ που βρίσκουμε στη φιλοσοφική ποίηση του Εμπεδοκλή (5ος αι. π.Χ.);

Η τελεολογική διάσταση του Έρωτα εγκαινιάζεται ρητά στο πλατωνικό έργο. Στο *Συμπόσιο* και τον *Φαίδρο* ο Έρωσ, είτε ως δαίμων είτε ως θεός, διανοίγει τον περιορισμένο ορίζοντα της ανθρώπινης αντίληψης και ενώνει την θνητή με την αθάνατη φύση. Έτσι ο Έρωσ γίνεται δύναμη μεταστροφής και πνευματικής αναγωγής από τα αισθητά στις Ιδέες. Η τελεολογική αυτή ροπή του Έρωτα αποκτά κοσμικές διαστάσεις στην διδασκαλία του Αριστοτέλη για το Πρώτο Κινούν Ακίνητο. Διαπνέει, επίσης, ολόκληρη την παράδοση του λεγόμενου νεοπλατωνισμού, αρχής γενομένης από τον Πλωτίνο. Μέσα στην ατέρμονη πολυμορφία της αρχαίας ποιητικής και φιλοσοφικής σκέψης, ορισμένες επιμονές, όπως αυτή για την κοσμική δύναμη και την τελεολογία του Έρωτα, έχουν τη σημασία τους.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΜΙΛΗΤΩΝ

Ο **Στέλιος Βιρβιδάκης** σπούδασε Φιλοσοφία στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Πτυχίο), στο Πανεπιστήμιο Paris I (Maîtrise, D.E.A) και στο Πανεπιστήμιο Princeton (Ph.D). Έχει διδάξει στο Αμερικανικό Κολλέγιο Ελλάδος (Deree), το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και στο Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης του ΕΚΠΑ του οποίου είναι ομότιμος καθηγητής Φιλοσοφίας από το 2022. Έχει ακόμη διδάξει ως επισκέπτης καθηγητής στα Πανεπιστήμια Κύπρου, Rennes και Grenoble (Γαλλία), Keio (Ιαπωνία), Seoul National University (Κορέα), Masaryk University (Τσεχία) και Wuhan (Κίνα), έχει δώσει διαλέξεις σε διάφορα άλλα Πανεπιστήμια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και έχει συμμετάσχει σε πολλά ελληνικά και διεθνή συνέδρια. Στις επιστημονικές του δημοσιεύσεις συμπεριλαμβάνονται, η μονογραφία *La robustesse du bien* (Éditions Jacqueline Chambon, 1996) [σε εκτενέστερη ελληνική έκδοση, *Η υφή της ηθικής πραγματικότητας* (Leader Books, 2009)], και πολλά άρθρα σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά, σε συλλογικούς τόμους, πρακτικά συνεδρίων και φιλοσοφικά λεξικά, για θέματα κυρίως ηθικής φιλοσοφίας, γνωσιολογίας, φιλοσοφίας της θρησκείας και φιλοσοφίας της λογοτεχνίας, και η επιμέλεια (μαζί με τον Μιχάλη Φιλίππου) του τόμου *Επιχειρήματα για την ύπαρξη του Θεού και άλλα δοκίμια αναλυτικής φιλοσοφίας της θρησκείας* ('Αρτος Ζωής, 2018). Έχει ακόμη συνεργαστεί σε διάφορες περιστάσεις με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής, έχει συμμετάσχει στη διαμόρφωση Προγραμμάτων Σπουδών και στη συγγραφή εγχειριδίων διδασκαλίας της φιλοσοφίας στο Λύκειο και ήταν πολλές φορές μέλος της επιτροπής κριτών σε διεθνείς μαθητικές Ολυμπιάδες φιλοσοφίας και σε μαθητικούς αγώνες επιχειρηματολογίας/αντιλογίας. Είναι διευθυντής της Συντακτικής Επιτροπής του φιλοσοφικού περιοδικού *Δευκαλίων*, μέλος της

Διοικούσας Επιτροπής της FISP (Fédération internationale des sociétés philosophiques), μέλος του Διεθνούς Ινστιτούτου Φιλοσοφίας (Institut international de philosophie) και του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κοινοβουλίου (European Cultural Parliament), καθώς και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Κέντρου Αρχαίου Ελληνικού και Κινεζικού Πολιτισμού. Από τη Γαλλική κυβέρνηση του έχει απονεμηθεί ο τίτλος του *Chevalier dans l'ordre des Palmes Académiques*.

Η **Βασιλική Δημουλά** είναι επίκουρη καθηγήτρια Συγκριτικής Γραμματολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Είναι διδάκτωρ Συγκριτικής Γραμματολογίας του Πανεπιστημίου King's College London. Τα ακαδημαϊκά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη θεωρία της λογοτεχνίας, τις σχέσεις λογοτεχνίας, φιλοσοφίας και ψυχανάλυσης, την πρόσληψη της κλασικής αρχαιότητας, τη συγκριτική θεώρηση της νεοελληνικής με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Ήταν μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο Πανεπιστήμιο του Princeton και στο Πανεπιστήμιο του New Mexico, και έχει διδάξει στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Ιωαννίνων, Κύπρου, και στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών και Βυζαντινών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Βιέννης (2019-2024). Έχει δημοσιεύσει το βιβλίο *Human and More than Human: The Problematics of Lyric Poetry, Ancient and Modern* (Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 2014), καθώς και άρθρα σε περιοδικά (Journal of Modern Greek Studies, Byzantine and Modern Greek Studies) και συλλογικούς τόμους. Σήμερα είναι επίκουρη καθηγήτρια Συγκριτικής Γραμματολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ο **Γεώργιος Παπασιμπας** είναι Διευθυντής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας, Διδάκτωρ κλασικής φιλολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων και κάτοχος τίτλου M.A. του Fernuniversität Hagen. Υπήρξε σύμβουλος εκπαίδευσης φιλολόγων και Επόπτης Ποιότητας Εκπαίδευσης Αχαΐας. Έχει συνεργαστεί με το Ι.Ε.Π. ως επιμορφωτής καθώς και για την εκπόνηση προγραμμάτων σπουδών. Διετέλεσε συντονιστής εκπαίδευσης στο Μόναχο (2015-2019) και διευθυντής του Ελληνικού Λυκείου Αννοβέρου (2006-2011) και 2ου Γενικού Λυκείου Πατρών (2011-2015). Έχει εκπονήσει το διδακτικό σύγγραμμα: *Cicero, Laelius de amicitia*, Εκδόσεις Παν/μίου Πατρών, Πάτρα 2002, είναι συγγραφέας μαζί με τον Α. Κεσίσογλου του βιβλίου *Αριστοτέλης. Περί έρμηνείας*, α έκδ. Αθήνα 2012, εκδ. Σμίλη, όπως και του *Αριστοτέλης Περί λέξεως*, Αθήνα 2023, εκδ. Σμίλη, είναι επίσης ο επιμελητής της ελληνικής έκδοσης του τόμου E. Schwyzer, *Η σύνταξη της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 2002, εκδ. Παπαδήμα (με πολλές ανατυπώσεις). Έχει δημοσιεύσει μελέτες και άρθρα σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά.

Ο **Σπύρος Ράγκος** είναι καθηγητής κλασικών σπουδών στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Έχει σπουδάσει κλασική φιλολογία στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και είναι διδάκτωρ κλασικών σπουδών του Πανεπιστημίου του Cambridge, ενώ έχει παρακολουθήσει, στο πλαίσιο των ερευνητικών του εργασιών για την διατριβή του και της σεμινάρια θρησκευολογίας και αρχαίας ιστορίας στην École Pratique des Hautes Études στο Παρίσι. Υπήρξε μεταδιδακτορικός υπότροφος και, αργότερα, επισκέπτης ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Princeton, καθώς επίσης επισκέπτης ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Cambridge, στο Banaras Hindu University (στο Βαράνασι της Ινδίας) και στην Ακαδημία Αθηνών.. Έχει διδάξει αρχαία ελληνική φιλοσοφία, ιστορία και φιλολογία στο College Year in Athens, στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και στα Πανεπιστήμια Κρήτης και Πατρών. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν κυρίως την ιστορία των ιδεών, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και την φιλοσοφία της ελληνικής αρχαιότητας. Έχει συγγράψει μονογραφίες και μελέτες. Άρθρα του για τον Ησίοδο, τον Αλκμάν, τον Αναξιμανδρο, τον Εμπεδοκλή, τον Σοφοκλή, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τα ορφικά χρυσά ελάσματα, τον πάπυρο του Δερβενίου και τις αλληγορικές ερμηνείες, τον Πλωτίνο, τον Ιάμβλιχο, τον Πρόκλο και τον Δαμάσκιο έχουν δημοσιευθεί σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Η μονογραφία του *Θαυμάζειν – Απορείν – Φιλοσοφείν: η αρχή της φιλοσοφίας και η φιλοσοφία ως αρχή στην κλασική εποχή* (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2023) από τις και βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών (2024) και από την εφημερίδα “Πελοπόννησος” (Πρόσωπα της χρονιάς, 2025) μετά από πρόταση του Πανεπιστημίου Πατρών.

Η **Χαρινέλα Τουρνά**, είναι Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων (Δ.Δ.Ε. Β' Αθήνας), και τέως Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων (Δ' Αθήνας). Διδάκτωρ Φιλοσοφίας του ΕΚΠΑ. Τίτλος διατριβής και εκδοθέντος βιβλίου: *Η αποδόμηση ή η παρανάγνωση του παρμενίδειου ποιήματος από τον Χάιντεγκερ*. Κατέχει το πτυχίο Ιστορίας και το πτυχίο Αρχαιολογίας από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Διδάσκει επί σειρά ετών το μάθημα της φιλοσοφίας σε Πειραματικά και Πρότυπα Λύκεια στην Αττική. Μέλος της συγγραφικής ομάδας του διδακτικού

βιβλίου «Αρχές Φιλοσοφίας» από το 2006. Ως Σύμβουλος έχει διοργανώσει και διοργανώνει πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια στη διδακτική του μαθήματος της Φιλοσοφίας. Συμμετείχε στη σύνταξη του ΠΣ του 2002, στην αναθεώρησή του το 2014 και στην εκπόνηση του νέου ΠΣ του 2020. Υπήρξε Επιμορφώτρια Α΄ στο περιεχόμενο του τελευταίου ΠΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ εκ μέρους του ΙΕΠ.

Ανακοινώσεις σε συνέδρια για πολυτροπικές διδακτικές πρακτικές στο μάθημα της Φιλοσοφίας με βασική μέριμνα την ανανεωμένη διδακτική πράξη του φιλοσοφείν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.